

 urorile mele și cu mine îi spuneam „Amama“, un nume frumos care, pe lângă faptul că înseamnă „bunică“, destăinuie un înțeles profund, având o rezonanță apropiată de cea a latinescului *anima*, care înseamnă „suflet“. Regina Elena a fost însuflețită de o mare credință, despre care spunea că îi aduce putere și înțelepciune. De fapt, când eram mică, nu puteam pronunța „Amama“ și, de aceea, o strigam „Ama“.

Bunica mea, Regina Elena, a fost ghidul meu spiritual, mentorul, steaua mea călăuzitoare. Ea m-a învățat multe despre viață, mi-a deschis ochii către tot ceea ce este frumos și bun pe lume. Ea mi-a arătat ceea ce este urât sau primejdios, dar m-a lăsat să învăț singură din

propriile mele greșeli. Regina a fost un îndrumător plin de tact nu pentru că dădea sfaturi, ci pentru că încarna ade-vărata înțelepciune, care spune că trebuie să înveți singur, din propria ta voință, pentru a te forma ca om.

Locuiam adesea în căminul ei minunat, Villa Sparta¹, aproape de Florența.

---

¹ Villa Sparta este o splendidă construcție datând din secolul al XIV-lea, aflată în satul San Domenico di Fiesole de lângă Florența, reședință ce cuprinde o clădire principală, un parc de mare întindere și o capelă. Regina Elena a cumpărat această proprietate în anul 1932 și a reamenajat-o după gustul său desăvârșit. A păstrat reședința până în anul 1980, când situația ei financiară precară a silit-o să se despartă, în amurgul vieții, de casa de care o legau cele mai multe amintiri. Villa Sparta a servit, de-a lungul deceniilor, drept adăpost al mai multor exiluri și a fost locul de reuniune estivală a Familiei Regale grecești și a familiei Regelui Mihai, care a venit acolo în anii '30 și '40, iar apoi, împreună, cu nou întemeiata familie, Regina Ana și ficele lor, Margareta, Elena, Irina, Sofia și Maria, de-a

Am mers acolo în vacanță de câte ori a fost posibil și am petrecut un timp atunci când părinții mei s-au mutat din Anglia în Elveția și erau în căutarea unei case de închiriat.

Când eram mici, ea ne citea cărți pentru copii și din scriitorii clasici, pe care îi cunoștea foarte bine. Amama a fost o femeie erudită, cu vaste cunoștințe în artele plastice, muzică și literatură. Cercul ei de prieteni număra actori, romancieri, sculptori, poeți și muziceni, precum și o mulțime de oameni cu un talent ieșit din comun – mari bijutieri, arhitecți (peisagiști) de grădini ori specialiști în flori și plante. Adesea, ne lua cu ea la întâlnirile cu acești oameni fascinanți, învățându-ne, cu răbdare și altruism, profunda frumusețe spirituală pe care lumea o cuprinde și care, uneori, nu este lesne de văzut.

---

lungul anilor '50, '60 și '70. Majestatea Sa Margareta a locuit cu bunica sa în mai multe rânduri la Villa Sparta, care rămâne în familie un loc mitic, de o frumusețe și de un rafinement unice, un loc legat profund de amintirea Reginei Elena.

Ea ne-a ajutat să înțelegem frumusețea lumii, care există pentru a fi simțită și trăită. O mare favoare ni se făcea atunci când Amama ne ducea să vedem minunile Florenței: statuile celebre ale lui Michelangelo² și Benvenuto Cellini³, Galeria Uffizi⁴, picturile lui Rafael⁵,

---

² Michelangelo di Ludovico Buonarroti Simoni (6 martie 1475 – 18 februarie 1564), sculptor, pictor, arhitect și poet, una dintre cele mai influente figuri ale culturii mondiale. A fost considerat cel mai mare artist al epocii sale, iar unii îl consideră cel mai mare artist al tuturor timpurilor. Este autorul frescelor din Capela Sixtină și al frescei numite *Cina cea de taină*. Două sculpturi celebre ale sale sunt *Statuia lui David* (1504) și *Pieta* (1498-99).

³ Benvenuto Cellini, sculptor, bijutier în aur, soldat, muzician și poet (3 noiembrie 1500 – 13 februarie 1571), născut la Florența. Este autorul celebrei statui *Perseus cu Capul Medusei*.

⁴ Situată într-o clădire a cărei construcție a fost comandată de Cosimo I de Medici, Mare Duce al Toscanei, în anul 1560. Edificiul a fost destinat găzduirii birourilor administrative și juridice ale Florenței. Lucrările au durat două decenii. În timpul Marelui Duce Francesco I, în anii 1580, a fost creată galeria de la etajul al doilea al clădirii. Marele Duce Leopold al II-lea a deschis galeria de artă pentru public în anul 1769.

⁵ Rafael Sanzio (28 martie 1483 – 6 aprilie 1520), pictor și arhitect, figură emblematică a Renașterii italiene, unul dintre cei mai mari artiști ai tuturor timpurilor. Este autorul *Madonei Sistina*, realizată în anul 1513 și aflată la Gemäldegalerie din Dresda.

Piero della Francesca⁶, Domul⁷, Grădina Boboli.⁸ Ceea ce în mod obișnuit ar fi putut fi plictisitor pentru un copil devenea o aventură cu ea, acolo, în chip de ghid, explicându-ne înțelesurile din spatele fiecărei capodopere care îți tăia răsufierea. Povestea mea favorită a fost aceea a lui Benvenuto Cellini, cel care și-a aruncat în cuptor toate uneltele din atelier și vasele de cupru și cositor din bucătărie, fiindcă nu a avut suficient material ca să desăvârșească statuia lui Perseus⁹. Mai târziu, acasă, ea ne

---

A murit la vârsta de 37 de ani.

⁶ Piero della Francesca (1415 – 12 octombrie 1492), pictor italian al Renașterii timpurii. Opera sa cea mai importantă se află în Biserica „Sfântul Francisc” din Arezzo.

⁷ Celebrul dom al mării catedrale din Florența a fost ridicat între anii 1418 și 1434. Este o construcție imensă, cu un diametru de 45,5 metri, care fascinează prin amploarea și frumusețea sa arhitectonică.

⁸ Grădina Boboli se află în spatele Palatului Pitti din Florența și este un model de arhitectură vegetală, în mijlocul căreia se găsește o extraordinară colecție de statui renașteriste.

⁹ *Perseus cu Capul Medusei* este o sculptură din bronz realizată de Benvenuto Cellini între anii 1545 și 1554. Este așezată în Piazza della Signoria din Florența și este una dintre cele mai frumoase și mai valoroase statui din toate timpurile.

citea din scrierile grecești, despre cum Perseus a ucis-o pe Medusa. Aceste lecturi făceau excursiile noastre muzeistice mult mai interesante.

Când am crescut mai mare și am mers la școala-internat din Anglia, Amama venea la Londra și mă ducea la teatru, la cinema și la concerte. Am văzut piesa Agathe Christie¹⁰, *Cursa de șoareci*, de cel puțin trei ori împreună cu ea, la fel și filmul *Ben-Hur*¹¹. Am mers, de asemenea, la Muzeul Figurilor de Ceară Madame Tussauds¹² și la

---

¹⁰ Agatha Christie, Lady Mallowan (15 septembrie 1890 – 12 ianuarie 1976), scriitoare britanică, autoare a 66 de romane polițiste, înnoobilată de Regina Elisabeta a II-a cu titlul de „Dame Commander of the British Empire”. Agatha Christie este cel mai vândut romancier și cel mai tradus scriitor din toate timpurile (opera sa a fost tradusă în 103 limbi).

¹¹ *Ben-Hur* este numele unui film american realizat în anul 1959 de Metro Goldwyn Mayer, cu Charlton Heston în rolul principal. La vremea lui, a fost filmul care a beneficiat de cel mai mare buget pe care o producție cinematografică l-a avut până atunci și de cea mai mare construcție executată vreodată pe un platou de filmare.

¹² Madame Tussauds este muzeul statuilor de ceară din Londra, fondat de sculptorul Marie Tussaud și devenit, peste ani, unul dintre cele mai cunoscute muzee ale lumii. Marie Tussaud a realizat prima sa statuie

Planetarium¹³, unde am învățat despre stele și planete, despre spațiul cosmic.

Întotdeauna și-a găsit timp să ne învețe, cu răbdare iubitoare, chiar și atunci când împrejurările erau dure sau dificile. Deodată, totul devenea mai limpede în prezența ei. Amama nu a fost ocolită de suferință, dar nu s-a lăsat niciodată năpădită de amărăciune, o calitate pe care fiul ei, tatăl meu, a moștenit-o. Totodată, rolul pe care l-a avut în familie, ajutându-l pe Regele Mihai să-și păstreze buna judecată în momente dificile, a fost una dintre cele mai importante comori pe care tatăl meu le-a avut în anii 1940 în

---

din ceară în anul 1777, reprezentându-l pe Voltaire. Ea a deschis muzeul particular în anul 1835, în Baker Street, la Londra. După aproape două secole, muzeul a devenit o legendă, a continuat să existe și să producă statui de ceară ale celebrităților, având filiale mai mici în numeroase orașe ale lumii.

¹³ London Planetarium a fost o mare atracție turistică a Londrei, găzduind spectacole de sunet și lumină despre spațiul cosmic și astronomie, cu efecte speciale. După anul 2010, clădirea a fost înglobată în Muzeul Madame Tussauds și găzduiește același fel de spectacole, dar având ca temă supereroi în 4D pentru copii. Singurul planetariu propriu-zis funcționează în zilele noastre la Greenwich, în estul Londrei.

țară, iar apoi în exil. De aceea, prezența ei lângă Rege nu poate fi suficient apreciată în cuvinte.

Simțul umorului a fost o altă importantă parte a caracterului bunicii mele și una dintre armele secrete ale ei și ale tatei. Avea un umor irezistibil și îmi aduc aminte că, uneori, aproape leșinam de râs atunci când făcea o remarcă sau povestea despre ceva ridicol. Îi spuneam uneori că este o bunică perfectă, dar Amama râdea și spunea: „O, nu, draga mea, nu sunt deloc perfectă!“ Îmi vorbea despre defectele ei, de exemplu că era exasperată în anumite situații și găsea dificil să stea calmă; de asemenea, mărturisea că nu se putea abține să nu le spună oamenilor verde în față când vedea ceva urât și de aceea considera că adeseori era prea critică la adresa lor. Am stat la ea un an întreg, după ce am terminat școala, dar, în tot acest timp, chiar dacă aveam concepțiile unei adolescente, purtându-mă dificil uneori și făcând obrăznicii specifice acelei vârste, Regina Elena nu a fost severă cu mine decât de

două ori. Atunci s-a purtat ferm, iar eu am ținut minte acele două lecții.

Ca regină-mamă a României, ea a fost curajoasă și și-a păstrat această calitate și în repetatele exiluri, în împrejurări care ar fi sfârșit o femeie mai puțin hotărâtă sau cu mai puțină forță spirituală. În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, Amama a înfruntat cu curaj nazismul în încercarea de a-i ajuta pe evrei, a arătat o tărie de caracter de neclintit, urmărind ceea ce știa că este drept și bun, reușind să aibă mereu o prezență demnă. Implicarea sa în salvarea atâtor vieți de oameni de credință iudaică, în timpul dictaturii lui Ion Antonescu, a fost recunoscută formal prin numirea ei post-mortem de către Yad Vashem¹⁴ ca „Drept între Popoare“.

---

¹⁴ Yad Vashem este memorialul oficial al Israelului, dedicat victimelor Holocaustului. El onorează memoria celor dispăruți, îi omagiază pe evreii eroi care au luptat împotriva opresiunii naziste și pe cei care i-au ajutat cu generozitate pe evreii în pericol. Instituția a fost creată în anul 1953, dar ideea fondării lui datează din anul 1942, în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. „Dreptii între Popoare“, așa cum sunt numiți cei care i-au ajutat pe evreii aflați în pericol

Amama a fost frumoasă, iar frumusețea ei fizică era oglinda frumuseții sale interioare, a frumuseții spirituale și a profunde ei demnități. Ochii ei aveau o culoare dificil de distins, poate albastru deschis, poate mai degrabă *aquamarine* sau verde pal. Oamenii frumoși pot fi intimidanți sau dificil de abordat, dar nu era și cazul ei. Unul dintre multele lucruri pe care Amama mi le-a spus a fost să nu îmi fie frică să-mi arăt afecțiunea sau să-mi pese de anumite lucruri. Ea știa cum să-și apropie oamenii și să le arate căldură sufletească într-un mod grațios și sincer, indiferent de cine erau acei oameni și din ce colț de lume veneau. A fost cu adevărat frumoasă, în trăsături și în fire.

Amama nu a fost niciodată înverșunată, indiferent de cât de multe clipe grele, chiar teribile, a trebuit să trăiască. Ea a fost totdeauna compătimitoare și

---

de moarte, sunt onorați în Grădina Dreptilor între Popoare, aflată în incinta memorialului. Yad Vashem este al doilea cel mai vizitat obiectiv din Israel după Zidul Plângerii.

s-a uitat la ceea ce era bun în oameni, convinsă fiind că toți oamenii au calitate. A dat întotdeauna oamenilor o șansă, considerându-i nevinovați, inocenți.

A avut un gust desăvârșit în decorarea casei și îi plăcea să mute lucrurile dintr-un loc într-altul, dând înfățișări noi, diferite, unei camere. Iubea plantele și îi plăcea să aibă buchete de flori în toate camerele, iar grădina ei de la Florența devenise legendară. Villa Sparta nu a fost doar o casă, a fost o întregă lume.

Regina Elena a fost o femeie foarte elegantă. Nu eram întotdeauna de acord cu hainele pe care voia să le port și nici ea nu agrea întotdeauna gusturile mele în materie de modă. Uneori, când hainele mele erau prea moderne, bunica spunea: „Nu pot să spun că admir *ținuta aceasta* foarte mult!“ Amama, în mod special, s-a împotrivit atunci când mi-am lăsat părul lung. I se părea că arată neîngrijit, dar aceasta se întâmpla în anii 1970, când toți tinerii purtau părul lung.

Amama a fost o femeie inteligentă. Ea a fost cea care m-a încurajat să merg la universitate, deși nu a spus niciodată că „trebuie“ să fac acest lucru. Era prea subtilă pentru așa ceva. În schimb, m-a prezentat unor oameni interesați și mi-a făcut cunoscute idei și principii valoroase, până când am ajuns singură la concluzia că, dacă voiam să fac ceva care să merite în viață, să fac o carieră, atunci aveam nevoie să urmez studii universitare. Prin ea i-am întâlnit pe Harold Acton¹⁵, Freya Stark¹⁶, Bernard Berenson¹⁷ și pe celebra Violet

---

¹⁵ Sir Harold Mario Mitchell Acton (5 iulie 1904 – 27 februarie 1994), scriitor și om de știință britanic. S-a născut lângă Florența, în familia baronului Acton de Aldenham, și a studiat la Universitatea Oxford. Acton a fost proprietarul unui impresionant edificiu, un monument arhitectonic, Villa La Pietra. A scris biografii, monografii și cărți de estetică.

¹⁶ Dame Freya Madeline Stark (31 ianuarie 1893 – 9 mai 1993), scriitor și explorator italian și britanic. A scris mai bine de 24 de volume de călătorie, despre Orientul Mijlociu și de Afganistan. A fost primul călător de origine non-arabă care a vizitat sudul Deșertului Arabiei.

¹⁷ Bernard Berenson (26 iunie 1865 – 6 octombrie 1959), istoric de artă american, specializat în Epoca Renașterii.

Trefusis¹⁸, oameni cu o anumită aură și cu o excepțională cultură, celebrați din trecute vremuri de eleganță și grație.

Pentru mine, Regina Elena va rămâne Amama, cea pe care am iubit-o și care m-a iubit. Îmi amintesc multe lucruri despre această minunată femeie, dar mai presus de toate îi voi mulțumi pentru faptul că ea a crezut că este posibil, precum în versurile lui William Blake¹⁹: „Să vezi o lume într-un fir de nisip/ Și un rai într-o floare sălbatică/ Să ții nemărginirea în palma mâinii tale/ Și vecia într-o oră.”²⁰

¹⁸ Violet Trefusis (6 iunie 1894 – 29 februarie 1972), scriitoare și jurnalistă britanică de radio. A publicat romane în franceză și engleză.

¹⁹ William Blake (28 noiembrie 1757 – 12 august 1827), poet, pictor britanic, foarte apreciat în zilele noastre pentru lucrările sale în poezie și în artele vizuale.

²⁰ Strofă din poezia *Auguries of Innocence*, de William Blake.

